

ვალდებულების შეწყვეტა სხვა შესრულების მიღებით

ნინო ბეგიაშვილი*

შესავალი

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის (შემდგომში – სსკ) 427-ე მუხლის მიხედვით, „ვალდებულებითი ურთიერთობა წყდება კრედიტორის სასარგებლოდ ვალდებულების შესრულებით (შესრულება)“. შესრულების ლეგალურ დეფინიციას სსკ არ იცნობს,¹ ამასთან, სსკ-ის 427 და 428-ე მუხლების ანალიზი იძლევა დასკვნის შესაძლებლობას, რომ „შესრულებად“ კანონმდებელი განიხილავს ხელშეკრულებით ნაკისრი ვალდებულების შესრულებას.²

დამატებითი კონკრეტიზება და/ან შემზღვეველი ნორმები კანონმდებლობით არც „სხვა შესრულებისთვისა“ გათვალისწინებული. ქართული სამოქალაქოსამართლებრივი სივრცისთვის, „სხვა შესრულების“ მიღებად უნდა განიხილებოდეს ნებისმიერი შემთხვევა, როდესაც ვალდებულება სრულდება არა ხელშეკრულებით გათვალისწინებული შინაარსით, არამედ მხარეთა შორის შეთანხმებული – სანაცვლო შესრულებით,³ რაც ვალდებულებითი ურთიერთობის შეწყვეტის საფუძველია.⁴

* ნიუ ვიჟენ უნივერსიტეტის დოქტორანტი.

¹ ლადო ჭანტურია, *ბესარიონ ზოიძე*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, 2001, 509.

² „შესრულებით მიიღწევა ის მიზანი, რასაც ვალდებულების მონაწილეები ისახავდნენ“. ლადო ჭანტურია, *ბესარიონ ზოიძე*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, 2001, 508.

³ შეად.: *Medicus/Lorenz*, *Schuldrecht I, Allgemeiner Teil*, 20. Aufl., 2012, Rn. 281.

⁴ შეად.: *Palandt/Grüneberg*, *Bürgerliches Gesetzbuch*, 73. Aufl., 2014, § 364, Rn. 1. აღსანიშნავია, რომ ვალდებულებითი ურთიერთობა წყდება არა სხვა შესრულების მიღებაზე მხარეთა შეთანხმებით, არამედ სხვა შესრულების განხორციელებით. იხ.: *Muscheler, Bloch*, *Erfüllung und Erfüllungssurrogate*, *JuS* 2000, 729, 740. შეად.: *Palandt/Grüneberg*, *Bürgerliches Gesetzbuch*, 73. Aufl., 2014, § 362, Rn. 2.

ამასთან, ცალსახაა, რომ სხვა შესრულების მიღება წარმოადგენს კრედიტორის უფლებას და არა მოვალეობას.⁵ შესაბამისად, იგი მხარეთა ურთიერთმფარავი ნების შედეგია,⁶ რომელიც შესაძლებელია, კონკლუდენტურ შეთანხმებაშიც გამოიხატოს⁷ (თუ ხელშეკრულების შინაარსიდან სხვა რამ არ გამომდინარეობს, მაგალითად, საქმე არ ეხება უძრავ ნივთზე საკუთრების უფლების გადაცემას),⁸ იმ პირობით, რომ კრედიტორის ქმედება დაადასტურებს სანაცვლო შესრულების მიღებაზე მისი ნების არსებობას.⁹ ამასთან, სხვა შესრულების თაობაზე მიღწეული შეთანხმების შინაარსი უნდა შემოწმდეს ნების გამოვლენისა და ხელშეკრულებათა პირობების განმარტების, მხარეთა ორმხრივი ინტერესებისა და სასურველი სამართლებრივი შედეგის დადგომის თვალსაწიერიდან.¹⁰

⁵ შეად.: *Gernhuber*, Die Erfüllung und ihre Surrogate sowie das Erlöschen der Schuldverhältnisse aus anderen Gründen, 2. Aufl., 1994, §10, 4.

⁶ შეად.: *Fetzer*, Münchener Kommentar zum BGB, 6. Aufl., 2012, § 364, Rn. 1; *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 3; *Erman/Bearbeiter*, BGB, 14. Aufl., §364, Rn. 1; *Medicus/Lorenz*, Schuldrecht I, Allgemeiner Teil, 20. Aufl., 2012, Rn. 285. საგულისხმოა, რომ მესამე პირი, მოვალის თანხმობის გარეშე, ვერ განახორციელებს კრედიტორის წინაშე სხვა შესრულებას, რადგან შეთანხმება კრედიტორსა და მესამე პირს შორის არ განიხილება მოვალის ვალდებულების შეცვლის საფუძველად. იხ.: *Roth*, Störungsfolgen bei Verträgen auf der Erfüllungsebene Dargestellt am Beispiel der Leistung an Erfüllung Statt, Inaugural-Dissertation, 1989, 14.

⁷ *ლადო ჭანტურია*, *ბესარიონ ზოიძე*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, 2001, 519. შეად.: *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 4; იხ. ასევე: *Fetzer*, Münchener Kommentar zum BGB, 6. Aufl., 2012, § 364, Rn. 3.

⁸ *Erman/Bearbeiter*, BGB, 14. Aufl., §364, Rn. 2; შეად.: *Roth*, Störungsfolgen bei Verträgen auf der Erfüllungsebene Dargestellt am Beispiel der Leistung an Erfüllung Statt, Inaugural-Dissertation, 1989, 64.

⁹ შეად.: *Palandt/Grüneberg*, Bürgerliches Gesetzbuch, 73. Aufl., 2014, § 364, Rn. 2.

¹⁰ შეად.: *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 11-12; *Harder*, Die Leistung an Erfüllung Statt, 1976, 19.

1. სხვა შესრულების სამართლებრივი ბუნება

სხვა შესრულების სახით კანონმდებლობა ითვალისწინებს სპეციალურ შემთხვევას, როდესაც ვალდებულება სრულდება ხელშეკრულებით გათვალისწინებულის სანაცვლო შესრულებით.¹¹ ამ დროს, ახალი შესრულება იკავებს მხარეთა შორის შეთანხმებული შესრულების ადგილს; ეს უკანასკნელი კი, წყვეტს არსებობას, ისევე როგორც წყდება მხარეთა შორის არსებული ვალდებულებით სამართლებრივი ურთიერთობა.¹²

ამასთან, გერმანულ დოქტრინაში არსებობს აზრთა სხვადასხვაობა სხვა შესრულების სამართლებრივ ბუნებასთან დაკავშირებით.¹³ ავტორთა ნაწილი სხვა შესრულებას განიხილავს, როგორც ერთგვარ საკომპენსაციო გაცვლის ხელშეკრულებას, ასევე, ვხვდებით მის უშუალოდ „შესრულების“ ხელშეკრულებად და ხელშეკრულებაში ცვლილების შესახებ შეთანხმებად განიხილვის შემთხვევებს.¹⁴

გაბატონებული მოსაზრებით, სხვა შესრულება განიხილება არა როგორც საკომპენსაციო გაცვლის ხელშეკრულება (ძველი მოთხოვნისგან მოვალის განთავისუფლება ახალი შესრულების სანაცვლოდ), არამედ თავდაპირველი ვალდებულების შესრულებასთან დაკავშირებული სპეციალური შეთანხმება,¹⁵

¹¹ შეად.: *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 1; Erman/Bearbeiter, BGB, 14. Aufl., §364, Rn. 5; Harder, Die Leistung an Erfüllung Statt, 1976, 17; Roth, Störungsfolgen bei Verträgen auf der Erfüllungsebene Dargestellt am Beispiel der Leistung an Erfüllung Statt, Inaugural-Dissertation, 1989, 11.

¹² შეად.: *Medicus/Lorenz*, Schuldrecht I, Allgemeiner Teil, 20. Aufl., 2012, Rn. 284. იხ. ასევე: Looschelders/Erm, Die Erfüllung – dogmatische Grundlagen und aktuelle Probleme, JA 2014, 161, 164.

¹³ შეად.: *Fetzer*, Münchener Kommentar zum BGB, 6. Aufl., 2012, § 364, Rn. 1.

¹⁴ შეად.: *Gernhuber*, Die Erfüllung und ihre Surrogate sowie das Erlöschen der Schuldverhältnisse aus anderen Gründen, 2. Aufl., 1994, §10, 1; *Palandt/Grüneberg*, Bürgerliches Gesetzbuch, 73. Aufl., 2014, § 364, Rn. 2; *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 13.

¹⁵ *Palandt/Grüneberg*, Bürgerliches Gesetzbuch, 73. Aufl., 2014, § 364, Rn. 2; *Fetzer*, Münchener Kommentar zum BGB, 6. Aufl., 2012, § 364, Rn. 1.

შესაბამისად, კი, „დამხმარე გარიგება“.¹⁶ ნაკლებად გაზიარებულია ასევე, სხვა შესრულების გაგება ხელშეკრულებაში ცვლილების შესახებ შეთანხმებად,¹⁷ რადგან იგი მოიაზრებს ახალი შეთანხმებისა და მისგან გამომდინარე შესრულების სამართლებრივ კონსტრუქციას და არა სხვა შესრულებას.¹⁸ ამ მოსაზრების ავტორები თავადვე აღნიშნავენ, რომ ასეთი გამიჯვნა შესაძლებელია მხოლოდ ცნებების დონეზე და, პრაქტიკული თვალსაზრისით, შეუძლებელია განსხვავებული სამართლებრივი შედეგის დემონსტრირება.¹⁹

სხვა შესრულების, პრაქტიკულად არარელევანტური, განსაკუთრებული სამართლებრივი ბუნების დასაბუთება უნდა წარმოადგენდეს დამკვიდრებული მოსაზრების ლოგიკურ შედეგს, რომლის თანახმად, სხვა შესრულება რჩება თავდაპირველი ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობის ფარგლებში და არ წარმოშობს ახალ ვალდებულებით ურთიერთობას.²⁰

გერმანულ დოქტრინაში გაბატონებული მოსაზრებით, სხვა შესრულების საფუძველია ძველი ვალდებულებითი ურთიერთობა, რომელიც შესრულების მოთხოვნის არსებობის, ისევე, როგორც

¹⁶ ლიტერატურაში ასევე, მოიხსენიება როგორც „შესრულების ხელშეკრულება“. იხ.: *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 8; *Roth*, Störungsfolgen bei Verträgen auf der Erfüllungsebene Dargestellt am Beispiel der Leistung an Erfüllungs Statt, Inaugural-Dissertation, 1989, 16.

¹⁷ დამკვიდრებული მოსაზრებით, სხვა შესრულებად არ შეიძლება შეფასდეს შესრულების მოდელირებასთან დაკავშირებული ყველა ცვლილება. შეად.: *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 31.

¹⁸ *Larenz*, Lehrbuch des Schuldrechts I, 14. Aufl., 1987, §18 IV, 249; *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 10.

¹⁹ შეად.: *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 10.

²⁰ *Palandt/Grüneberg*, Bürgerliches Gesetzbuch, 73. Aufl., 2014, § 364, Rn. 4, § 365, Rn. 1; *Erman/Bearbeiter*, BGB, 14. Aufl., §364, Rn. 2; *Roth*, Störungsfolgen bei Verträgen auf der Erfüllungsebene Dargestellt am Beispiel der Leistung an Erfüllungs Statt, Inaugural-Dissertation, 1989, 17, 32.

უკუმოთხოვნის სამართლებრივი წინაპირობაა.²¹ ამ მოსაზრების გასამყარებლად, ავტორები მიმართავენ გსკ-ის 365 პარაგრაფს²²; კერძოდ, მიუთითებენ, რომ სხვა შესრულებით ახალი ვალდებულებითი ურთიერთობის წარმოშობის შემთხვევაში, გსკ არ გაითვალისწინებდა დამატებით რეგულაციას 365-ე პარაგრაფის სახით, რადგან კითხვის ქვეშ არ დადგებოდა კრედიტორის მიერ გსკ-ის 434-ე და შემდეგი პარაგრაფის გამოყენების შესაძლებლობა.²³

ამდენად, სხვა შესრულებით წყდება ვალდებულებითი ურთიერთობა არა ფართო, არამედ ვიწრო გაგებით²⁴ სხვა შესრულება იკავებს მხარეთა შორის თავდაპირველად შეთანხმებული შესრულების ადგილს და იწვევს ძირითადი ვალდებულების შეწყვეტას. ეს სამართლებრივი შედეგი უნდა განსაზღვრავდეს სწორედ სხვა შესრულების, როგორც „დამხმარე გარიგების“ ან როგორც მას *ლარენცი* მოიხსენიებს, „შესრულების

²¹ *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 8.

²² სავარაუდოა, რომ აზრთა სიმრავლეს იწვევს გსკ-ის 365-ე პარაგრაფით გათვალისწინებული გარანტია, რომლის ძალითაც, თუ ადგილი აქვს ნივთის, მესამე პირთა მიმართ მოთხოვნის ან სხვა უფლების გადაცემას ნაკისრი ვალდებულების სანაცვლოდ, მოვალე, როგორც გამყიდველი, პასუხისმგებელია უფლებრივი და ნივთობრივი ნაკლისათვის. ნორმის ამგვარი ფორმულირება მიუთითებს, რომ კრედიტორმა სხვა შესრულების ნაკლის გამო საკუთარი უფლებების რეალიზაცია უნდა მოახდინოს არა თავდაპირველი ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობიდან, არამედ მყიდველის პოზიციიდან გამომდინარე. *Harder*, Die Leistung an Erfüllungs Statt, Duncker & Humblot Verl., Berlin, 1976, S. 23. ამ სამართლებრივი კონსტრუქციით, ძველი ვალდებულება ჩანაცვლებულია ახალი ვალდებულებით, რაც კრედიტორის მოთხოვნის დაკმაყოფილების სამართლებრივ საფუძველს და, შესაბამისად, მოვალის ვალდებულების ობიექტს წარმოადგენს. *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 7.

²³ *Palandt/Grüneberg*, Bürgerliches Gesetzbuch, 73. Aufl., 2014, § 365, Rn. 1; შეად. ასევე: *Harder*, Die Leistung an Erfüllungs Statt, 1976, 64; *Roth*, Störungsfolgen bei Verträgen auf der Erfüllungsebene Dargestellt am Beispiel der Leistung an Erfüllungs Statt, Inaugural-Dissertation, 1989, 13-14, 19.

²⁴ *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 10.

ხელშეკრულების“ ბუნებას;²⁵ რაც გულისხმობს, რომ სხვა შესრულება არ წარმოშობს ახალ ვალდებულებას,²⁶ ის მხოლოდ ძველი ვალდებულების შეწყვეტის საფუძველს ქმნის. შესაბამისად, სხვა შესრულების სახით ვერც დამოუკიდებელი უფლებება-მოვალეობების კაუზა იარსებებს, სახეზე იქნება მხოლოდ ძველი ვალდებულებითი ურთიერთობისაგან განმათავისუფლებელი „პროცედურა“.²⁷

ქართულ დოქტრინაშიც გაზიარებულია მიდგომა, რომ სსკ-ის 428-ე მუხლით კრედიტორსა და მოვალეს შორის ახალი ვალდებულებითი ურთიერთობა არ წარმოიშობა; შესაბამისად, მოთხოვნის სამართლებრივი საფუძველი უცვლელი რჩება და ცვლილება ეხება მხოლოდ შესრულების საგანს – „მხარეები თანხმდებიან არა ახალ ვალდებულებაზე, არამედ შესრულების საგანზე“.²⁸

აღიარებული მოსაზრების საპირისპიროდ, ავტორთა ნაწილი მიიჩნევს, რომ სხვა შესრულება წარმოადგენს ახალ და ორმხრივ ხელშეკრულებას, რომლის ძალითაც კრედიტორი მოვალისგან იღებს კუთვნილი შესრულების სანაცვლო შესრულებას.²⁹

²⁵ Roth, Störungsfolgen bei Verträgen auf der Erfüllungsebene Dargestellt am Beispiel der Leistung an Erfüllungs Statt, Inaugural-Dissertation, 1989, 18; Looschelders/Erm, Die Erfüllung – dogmatische Grundlagen und aktuelle Probleme, JA 2014, 161, 164; Staudingers/Olzen, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 13. სხვა შესრულება არ განიხილება ნასყიდობად, იგი წარმოადგენს ხელშეკრულებას, რომლის ძალითაც მოვალის მიერ განხორციელებული სხვა შესრულება ითვლება არსებული ვალდებულების შესრულებად. ამ გაგებით, სახეზეა ერთგვარი „შესრულების ხელშეკრულება“. Larenz, Lehrbuch des Schuldrechts I, 14. Aufl., 1987, §18 IV, 248-249.

²⁶ შეად.: Fetzer, Münchener Kommentar zum BGB, 6. Aufl., 2012, § 364, Rn. 2.

²⁷ არსებული მოსაზრებით, ასეთი მიდგომა არ გულისხმობს, რომ საუბარია რაიმე სახის ფიქციაზე, არამედ სახეზეა საკანონმდებლო რეგულაცია, რომელიც უშვებს კრედიტორის მიერ შესრულებად სხვა შესრულების მიღებას. იხ.: Roth, Störungsfolgen bei Verträgen auf der Erfüllungsebene Dargestellt am Beispiel der Leistung an Erfüllungs Statt, Inaugural-Dissertation, 1989, 18. შეად.: Harder, Die Leistung an Erfüllungs Statt, 1976, 171-172.

²⁸ ლადო ჭანტურია, ბესარიონ ზოდო, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, 2001, 518.

²⁹ Harder, Die Leistung an Erfüllungs Statt, 1976, 65-66.

არსებობს მოსაზრება იმის თაობაზეც, რომ სხვა შესრულება, უპირველეს ყოვლისა, წარმოადგენს გაცვლის ხელშეკრულებას (ვალდებულებით გათვალისწინებული შესრულების გაცვლას სხვა შესრულებაში) და მხოლოდ ამის შემდეგ, შესრულებას.³⁰

ლიტერატურაში დამატებით აღინიშნება, რომ რთულია ზღვარის გავლება ახალი შესრულების ნასყიდობასა და სხვა შესრულებას შორის.³¹ ამასთან, გამიჯვნის კრიტერიუმად შესაძლებელია, გამოყენებულ იქნას საქმის გარემოებების შეფასება კრედიტორის თვალსაწიერიდან. კერძოდ, სხვა შესრულებად დაკვალიფიცირდეს შემთხვევა, როდესაც კრედიტორისათვის გართულებულია ვალდებულებით გათვალისწინებული შესრულების მიღება და მის ინტერესშია, დაიკმაყოფილოს მოთხოვნა ალტერნატიული შესრულებით (შესაძლებელია, ეს გადაწყვეტა მოვალისთვისაც საუკეთესო გამოსავალს წარმოადგენდეს). რაც შეეხება, ნასყიდობას ან გაცვლას, მათ ადგილი ექნებათ იმ შემთხვევაში, როდესაც კრედიტორს განზრახული აქვს ახალი შესრულების მიღება, დამოუკიდებლად იმისა, შეასრულებს თუ არა მოვალე ნაკისრ ვალდებულებას.³² ავტორთა ნაწილი ამ მსჯელობის საპირისპიროდ აღნიშნავს, რომ, ერთი მხრივ, ასეთი მიდგომით ხდება ნასყიდობის ხელშეკრულების გაიგივება „ნასყიდობის მსგავს“

³⁰ შეად. იქვე, 66.

³¹ იქვე, 106.

³² მაგალითისათვის, როდესაც ახალი ავტომანქანის ნასყიდობის დროს, მხარეთა შეთანხმებით, მყიდველი შეთანხმებული საფასურის ნაწილს ფარავს გამყიდველისათვის ძველი ავტომანქანის გადაცემით, როგორც წესი, სახეზეა სხვა შესრულება. თუმცა, შესაძლებელია ადგილი ჰქონდეს გაცვლის ან ნასყიდობის ხელშეკრულებას. ეს შეფასება დამოკიდებულია საქმის გარემოებებზე და მეტწილად, კრედიტორის ინტერესის იდენტიფიცირებაზე - იღებს იგი ძველ ავტომანქანას, მხოლოდ საკუთარი მოთხოვნის დაკმაყოფილების მიზნით, თუ რეალურად გააჩნია ძველი მანქანის მიღების ინტერესი. შეად.: *Harder*, Die Leistung an Erfüllung Statt, 1976, 106-107; ამ საკითხთან დაკავშირებით, დამატებით, იხ.: *Faust*, Rückabwicklung eines Neuwagenkaufs unter Inzahlungnahme eines Gebrauchtwagens, NJW 2009, 3697; *Binder*, Die Inzahlungnahme gebrauchter Sachen vor und nach der Schuldrechtsreform am Beispiel des Autokaufs „Alt gegen Neu“, NJW 2003, 395.

ხელშეკრულებებთან³³; ხოლო, მეორე მხრივ, სამართლის ისტორიაში სხვა შესრულება არ განიხილება ტიპურ ნასყიდობის ხელშეკრულებად.³⁴

1.1 სხვა შესრულების მიმართება ნოვაციასთან

საგულისხმოა, რომ სსკ-ის პირველი რედაქციით, სსკ-ის 428-ე მუხლი ითვალისწინებდა მითითებას ნოვაციაზე³⁵, რაც, სავარაუდოდ, წარმოადგენდა კანონმდებლის მიერ ნოვაციისა და სხვა შესრულების იდენტურობაზე ხაზგასმის მცდელობას.³⁶ კანონმდებლის ნების მოდიფიცირებად შესაძლებელია, შეფასდეს მოგვიანებით განხორციელებული ცვლილება³⁷, რომლის თანახმად, სსკ-ის 428-ე მუხლიდან ტერმინი „ნოვაცია“ ამოღებულ იქნა.

ამდენად, სსკ არ ითვალისწინებს „ნოვაციის“ ცნებას და მისი განმარტება დოქტრინისა და სასამართლო პრაქტიკის საგნად იქცა. 2003 წლის შემდეგ, სასამართლო პრაქტიკის თვალსაზრისით, 1-ლი საინტერესოა საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2014 წლის პირველი ოქტომბრის გადაწყვეტილებით³⁸ გაზიარებული თბილისის სააპელაციო სასამართლოს პოზიცია, რომლის თანახმად, ნოვაცია წარმოადგენს „ხელშეკრულების ნებისმიერ ცვლილებას, როდესაც კონტრაქტები ინარჩუნებენ თავიანთ ადგილს, ანუ ისინი რჩებიან ხელშეკრულების მხარეებად, მაგრამ

³³ „Es besteht ein Unterschied, ob man einen reinen Kaufvertrag im Sinne von § 433 BGB oder lediglich einen kaufähnlicher Vertrag im Sinne von § 445 BGB annimmt“. *Roth*, Störungsfolgen bei Verträgen auf der Erfüllungsebene Dargestellt am Beispiel der Leistung an Erfüllung Statt, Inaugural-Dissertation, 1989, 15.

³⁴ იქვე, 15, 38.

³⁵ „ვალდებულებითი ურთიერთობა წყდება მაშინაც, როდესაც კრედიტორი ამ ვალდებულებით გათვალისწინებული შესრულების ნაცვლად შესრულებად იღებს სხვა შესრულებას (ნოვაცია)“. სსკ-ის 428-ე მუხლი, პარლამენტის უწყებანი, 31, 24.07.1997 წ..

³⁶ ქართულ დოქტრინაში არსებობს მითითება იმის თაობაზე, რომ „ნოვაცია საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში სხვა გაგებით გამოიყენება, ვიდრე ეს საერთოდაა აღიარებული“. *ლადო ჭანტურია, ბესარიონ ზოიძე*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, 2001, 517.

³⁷ საქართველოს 2002 წლის 28 დეკემბრის კანონი №1902 – სსმ I, №4, 22.01.2003 წ., მუხ.20.

³⁸ საქმის №ას-704-667-2013.

თანხმდებიან ახალ პირობებზე. აღნიშნული საბოლოო ჯამში იწვევს ძველი ვალდებულებების ჩანაცვლებას ახლით, ძველი ვალდებულებების შეწყვეტას და თვითბოჭვას ახალი ვალდებულებებით.

შესაბამისად, ურთიერთობა, როცა მხარეთა შორის დადებული იყო რამდენიმე ხელშეკრულება ფულადი ვალდებულებების შესრულების კონკრეტული პირობებით, შემდეგ კი ფორმდება ახალი ერთიანი ხელშეკრულება, რომლითაც წყდება წინა ურთიერთობები და უკვე ერთიანად განისაზღვრება სახელშეკრულებო ვალდებულება, მისი შესრულების პირობები, უნდა შეფასდეს ნოვაციად. ნოვაცია არ წარმოადგენს ვალდებულების შეწყვეტის ცალკე საფუძველს, იგი მოიაზრება კერძო ავტონომიისა და ხელშეკრულების თავისუფლების ფარგლებში მხარეთა უფლებამოსილებად, არსებული სახელშეკრულებო ურთიერთობები ჩაანაცვლონ ახალი შეთანხმებით და იქიდან გამომდინარე უფლება-მოვალეობებით. კერძო სამართლის სუბიექტებს შეუძლიათ, კანონის ფარგლებში თავისუფლად დადონ ხელშეკრულებები და განსაზღვრონ ამ ხელშეკრულებათა შინაარსი. მათ შეუძლიათ დადონ ისეთი ხელშეკრულებებიც, რომლებიც კანონით გათვალისწინებული არ არის, მაგრამ არ ეწინააღმდეგება მას. შესაბამისად, მხარეებს შეუძლიათ, შეთანხმდნენ (მორიგდნენ) ახალ პირობებზე და კერძო ავტონომიის ფარგლებში განკარგონ თავიანთი მატერიალურ-სამართლებრივი უფლებები”.

გადაწყვეტილებაში დაფიქსირებული პოზიციის ანალიზი ცხადყოფს, რომ ნოვაცია არ განიხილება „სხვა შესრულებად“ და შესაბამისად, ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობის შეწყვეტის ცალკე საფუძველად. ამ მსჯელობის ლოგიკური გაგრძელებით, ნოვაცია უნდა წარმოადგენდეს ხელშეკრულების მხარეებს შორის ყოველ ახალ შეთანხმებას, ანუ ოფერტისა და აქცეპტის – ორი ურთიერთმფარავი ნების, შესაბამისად კი, ხელშეკრულების იდენტურ ცნებას, იმ შემთხვევაში, როდესაც მხარეებს შორის ხდება არსებული ურთიერთობის ახლით ჩანაცვლება.

საგულისხმოა, რომ სსკ-ის 428-ე მუხლის კომენტარში მითითებულია, რომ „ნოვაციად ჩაითვლება კრედიტორის მიერ ვალდებულებით გათვალისწინებულის ნაცვლად სხვა შესრულების

მიღება“.³⁹ ეს ჩანაწერი ლოგიკურია, თუ გავითვალისწინებთ, რომ კომენტარი ეხება სსკ-ის 428-ე მუხლის თავდაპირველ რედაქციას. ავტორი აქვე განმარტავს, რომ „სსკ-ის 428-ე მუხლით კრედიტორსა და მოვალეს შორის ახალი ვალდებულებითი ურთიერთობა კი არ წარმოიშობა (რაც შეადგენს ნოვაციის საგანს), არამედ მხოლოდ შესრულების ნაწილში ხდება შესრულების შეცვლა“.⁴⁰ შესაბამისად, ნოვაცია მიჩნეულია ახალი ვალდებულებითი ურთიერთობის წარმოშობის საფუძვლად; რაც, სავარაუდოდ, ქართულ დოქტრინაში ამ ინსტიტუტთან დაკავშირებით არსებული ორი ურთიერთსაპირისპირო მიდგომის ილუსტრაციას უნდა წარმოადგენდეს.

ნოვაციის სამართლებრივი ბუნება სადავოა გერმანულ დოქტრინაშიც.⁴¹ მეცნიერთა ნაწილი მიიჩნევს, რომ ნოვაციის მიხედვით, შესაძლებელია სხვა შესრულების სპეციალურ სახეზე საუბარი.⁴² იმის გათვალისწინებით, რომ სხვა შესრულება იწვევს ძველი ვალდებულებითი ურთიერთობის შეწყვეტას, პრაქტიკული თვალსაზრისით, არ არსებობს ამ ორი ინსტიტუტის გამიჯვნის აუცილებლობა.⁴³ თუმცა მიჩნეულია, რომ გამიჯვნა რელევანტურია სამართლებრივი ცნებების თვალსაზრისით და ნოვაცია უნდა განიხილებოდეს არა სანაცვლო შესრულების იდენტურად, არამედ მის სპეციალურ სახედ.⁴⁴ ამ მიდგომით, ნოვაცია წარმოადგენს მოვალისთვის ახალი ვალდებულების დაკისრებით

³⁹ ლადო ჭანტურია, *ბესარიონ ზოიძე*, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, წიგნი მესამე, 2001, 517.

⁴⁰ იქვე, 518.

⁴¹ ნოვაციის, როგორც სამართლებრივი ინსტიტუტის განვითარებასთან დაკავშირებით იხ.: Staehelin, *Die Novation*, 1948, 30 f.

⁴² *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 20; *Erman/Bearbeiter*, BGB, 14. Aufl., §364, Rn. 7; *Roth*, Störungsfolgen bei Verträgen auf der Erfüllungsebene Dargestellt am Beispiel der Leistung an Erfüllung Statt, Inaugural-Dissertation, 1989, 34.

⁴³ *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 41.

⁴⁴ შეად.: *Erman/Bearbeiter*, BGB, 14. Aufl., §364, Rn. 7; *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 41.

ვალდებულებითი ურთიერთობის გადარჩენის – ვალდებულების შესრულების საშუალებას.⁴⁵

საგულისხმოა, რომ ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპიდან გამომდინარე, მხარეები არ არიან შეზღუდული შეცვალონ მათ შორის შეთანხმებული პირობები. ამასთან, ნოვაციის გზით, ძველი ვალდებულებისა და მასთან დაკავშირებული უზრუნველყოფის საშუალებების შეწყვეტა დამოკიდებულია ახალი ვალდებულების წარმოშობაზე, რომლისთვისაც მხარეებმა დამოუკიდებლად უნდა გაითვალისწინონ უზრუნველყოფის საშუალება, ასეთი ნების არსებობის შემთხვევაში.⁴⁶ ამ მოსაზრების თანახმად, ნოვაციას, როგორც სამართლებრივ ინსტიტუტს, გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის (შემდგომში – გსკ) 364-ე პარაგრაფისგან⁴⁷ დამოუკიდებელი მნიშვნელობა არ გააჩნია.⁴⁸

ნოვაციის, როგორც სხვა შესრულებისგან დამოუკიდებელი ინსტიტუტის განმარტებისას, ძირითად არგუმენტს წარმოადგენს ის მოცემულობა, რომ ქმედება არ შეიძლება ერთდროულად მიმართული იყოს ვალდებულებითი ურთიერთობის გადარჩენისა და შეწყვეტისკენ.⁴⁹ სხვა შესრულების მიზანია კრედიტორის ინტერესების დაუყოვნებლივი და ჯეროვანი დაკმაყოფილება.⁵⁰ საპირისპიროდ, ნოვაცია წარმოადგენს ძველი (შეწყვეტილი) ვალდებულებითი ურთიერთობის საფუძველზე ახალი ვალდებულებითი ურთიერთობის სახელშეკრულებო

⁴⁵ შეად.: *Roth*, Störungsfolgen bei Verträgen auf der Erfüllungsebene Dargestellt am Beispiel der Leistung an Erfüllungs Statt, Inaugural-Dissertation, 1989, 35.

⁴⁶ Erman/Bearbeiter, BGB, 14. Aufl., §364, Rn. 7.

⁴⁷ „(1) Das Schuldverhältnis erlischt, wenn der Gläubiger eine andere als die geschuldete Leistung an Erfüllungs statt annimmt“, § 364 (1), Bürgerliches Gesetzbuch, Verkündungsstand: 26.08.2015, in Kraft ab: 17.08.2015 <<https://beck-online.beck.de/?WORDS=BGB+%c2%a7+364&BTSEARCH.X=42&SOURCE=suggest&ST=3-134-117-126-2-0-std-BGB+364>> [27.08.2015].

⁴⁸ *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 42; შეად.: Erman/Bearbeiter, BGB, 14. Aufl., §364, Rn. 4.

⁴⁹ *Gernhuber*, Die Erfüllung und ihre Surrogate sowie das Erlöschen der Schuldverhältnisse aus anderen Gründen, 2. Aufl., 1994, §10, 6.

⁵⁰ *Harder*, Die Leistung an Erfüllungs Statt, 1976, 27.

დასაბუთებას.⁵¹ შესაბამისად, სხვა შესრულებისა და ნოვაციის სახით, მხარეებს აქვთ ამ ორ სამართლებრივ გზას შორის არჩევანის გაკეთების შესაძლებლობა. მოვალის მიერ ახალი ვალდებულების აღება – კრედიტორის ინტერესების დაკმაყოფილება ახალი ვალდებულებით, იმ პირობებში, როდესაც ძველი ვალდებულება არ სრულდება, უნდა წარმოადგენდეს ნოვაციას და არა სხვა შესრულებას, რომელიც, თავისი არსით, ძველი ვალდებულების შესრულებას უთანაბრდება.⁵² ამდენად, მიჩნეულია, რომ ახალი ვალდებულებითი ურთიერთობის პირობებში შეუძლებელია საუბარი სხვა შესრულებაზე.⁵³

ავტორთა მცირე ჯგუფის ეს მოსაზრება, რიგ შემთხვევაში, კრიტიკული შეფასების საგანია. მეტად გავრცელებული შეფასებით, მართალია, ნოვაციის მიზანი მოთხოვნის სამართლებრივი დასაბუთებაა, მაგრამ მხოლოდ მხარეთა მოტივაცია, რომ შესრულებას ახალი სამართლებრივი საფუძველი მოუძებნონ, არ არის საკმარისი ნოვაციის დამოუკიდებელ სამართლებრივ ინსტიტუტად განხილვისთვის. აღიარებული მიდგომით, ნოვაციასთან დაკავშირებული შეთანხმება მხარეებს შორის უნდა განიხილებოდეს როგორც გსკ-ის 364-ე პარაგრაფით გათვალისწინებული სხვა შესრულების მიღების საფუძველი.⁵⁴

1.2 სხვა შესრულების მიმართება „შეცვლის უფლებასთან“

„შეცვლის უფლება“⁵⁵ განიხილება მოვალის შესაძლებლობად, შეთანხმებული ვალდებულების ფარგლებში შეცვალოს

⁵¹ *Gernhuber*, Die Erfüllung und ihre Surrogate sowie das Erlöschen der Schuldverhältnisse aus anderen Gründen, 2. Aufl., 1994, §18, 1. ob. ასევე: *Fetzer*, Münchener Kommentar zum BGB, 6. Aufl., 2012, § 364, Rn. 1.

⁵² ვინდშიიდის თანახმად, ნოვაცია არ წარმოადგენს სხვა შესრულებას, რადგან ამ დროს კრედიტორის დაკმაყოფილება ხდება არა ძველი ვალდებულების ფარგლებში, არამედ წარმოიშობა ახალი ვალდებულებით ურთიერთობა. *Staehelin*, Die Novation, 1948, 79.

⁵³ *Gernhuber*, Die Erfüllung und ihre Surrogate sowie das Erlöschen der Schuldverhältnisse aus anderen Gründen, 2. Aufl., 1994, §10, 6.

⁵⁴ *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 43-44.

⁵⁵ კანონისმიერი „შეცვლის უფლების“ მაგალითები გსკ-ში გვხვდება გსკ-ის 244-ე პარაგრაფის პირველი აბზაცის, 251-ე პარაგრაფის მე-2 აბზაცის პირველი წინადადების, 528-ე პარაგრაფის პირველი აბზაცის მე-2

ხელშეკრულებით გათვალისწინებული შესრულება.⁵⁶ გერმანულ დოქტრინაში გაბატონებული მოსაზრებით, „შეცვლის უფლება“ უნდა შეფასდეს, როგორც მოვალის მიერ სანაცვლო შესრულების ცალმხრივად განხორციელების უფლება.⁵⁷

წინადადების სახით. Staudingers/Olzen, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 18. ამასთან, „შეცვლის უფლება“ შეიძლება შეთანხმებულ იქნას კრედიტორის სასარგებლოდ, რომელსაც მიეცემა შეთანხმებულის სანაცვლოდ სხვა შესრულების მოთხოვნის უფლება. მაგალითისთვის, იხ.: გსკ-ის 249-ე პარაგრაფის მე-2 აზნაცის პირველი წინადადება. Staudingers/Olzen, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 19.

⁵⁶ ლიტერატურაში სხვა შესრულების ერთ-ერთ სახედ და ამასთან, მოვალის მხრიდან „შეცვლის უფლების“ გამოყენების შესაძლებლობის მაგალითად განიხილება შემთხვევა, როდესაც ახალი ავტომანქანის ყიდვის დროს, ნასყიდობის ფასის ნაწილის დაფარვა ხდება ძველი ავტომანქანის გადაცემით. მყიდველი, როგორც წესი, არ არის ვალდებული გადასცეს გამყიდველს ნახმარი ავტომანქანა, მას გააჩნია მხოლოდ ასეთი შეთავაზებით სარგებლობის უფლება. Medicus/Lorenz, Schuldrecht I, Allgemeiner Teil, 20. Aufl., 2012, Rn. 290. ასევე, შეად.: Gsell, Ablösung des Restkredits durch den Verkäufer eines neuen Pkw, NJW 2008, 2002.

⁵⁷ Gernhuber, Die Erfüllung und ihre Surrogate sowie das Erlöschen der Schuldverhältnisse aus anderen Gründen, 2. Aufl., 1994, §10, 2. დამატებით აღსანიშნავია, რომ გსკ-ის 364-ე პარაგრაფის მე-2 აზნაცის დათქმა „საეჭვოობისას“, ავტორთა ნაწილის მოსაზრებით, ასევე უშვებს კრედიტორის მიერ მოვალის მიერ ცალმხრივად „გაფორმებული“ სხვა შესრულების მიღების შესაძლებლობას. ამასთან, კრედიტორს, ამ შემთხვევაშიც, სრულად დაეკისრება სხვა შესრულების რისკი. იხ.: Staudingers/Olzen, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 40. მეორე ნაწილის მოსაზრებით კი, სხვა შესრულებასთან დაკავშირებული შეთანხმების არარსებობა გულისხმობს მისი სამართლებრივი საფუძვლის არქონას და შესაბამისად, იწვევს უსაფუძვლო გამდიდრების ნორმების გააქტიურებას. იხ.: Medicus/Lorenz, Schuldrecht I, Allgemeiner Teil, 20. Aufl., 2012, Rn. 285; შეად. ასევე: Erman/Bearbeiter, BGB, 14. Aufl., §364, Rn. 1; Roth, Störungsfolgen bei Verträgen auf der Erfüllungsebene Dargestellt am Beispiel der Leistung an Erfüllung Statt, Inaugural-Dissertation, 1989, 65, 82-84. არსებობს მოსაზრება, რომ „შეცვლის უფლება“ შეიძლება გაგებულ იქნას, როგორც მოვალის მიერ ვალდებულების ცალმხრივი შეცვლა, თუმცა, ავტორთა ნაწილის მოსაზრებით, როგორც პრაქტიკული, ასევე თეორიული თვალსაზრისით, ეს განსხვავებები უმნიშვნელოა. Staudingers/Olzen,

„შეცვლის უფლება“, როგორც წესი, გამოიყენება ვალდებულებითი ურთიერთობის წარმოშობის დროს.⁵⁸ ამ მოცემულობას უკავშირდება მოსაზრება, რომ სხვა შესრულებად შეიძლება განიხილებოდეს მხართა შორის წინასწარ შეთანხმებული შესრულებაც.⁵⁹

საპირისპირო მოსაზრებით, „შეცვლის უფლება“ განსხვავდება სხვა შესრულებისგან. კერძოდ, მიუხედავად იმისა, რომ ორივე მათგანი თემატურად სახელშეკრულებო პირობების შეცვლას უკავშირდება, სხვა შესრულება აღწერს ვალდებულების შინაარსის შეთანხმებულ ცვლილებას, ხოლო „შეცვლის უფლება“ გამოიხატება ვალდებულების შინაარსის ცალმხრივ შეცვლაში.⁶⁰ ამასთან, სხვა შესრულება ყოველთვის შედგება ორი ურთიერთდაკავშირებული ელემენტისგან: ხელშეკრულების პირობის შეცვლისა და შესრულებისგან. შესრულების ბათილობა იწვევს ხელშეკრულების პირობის ცვლილების შესახებ შეთანხმების გაბათილებას და ძველი ვალდებულების გააქტიურებას;⁶¹ ისევე, როგორც მხარეთა შორის მიღწეული შეთანხმების ბათილობის შემთხვევაში, ბათილია მისგან გამომდინარე სხვა შესრულებაც.⁶²

Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 17.

⁵⁸ „შეცვლის უფლების“ სხვა შესრულების ერთ-ერთ სახედ განხილვისას, შეფასება, როგორც წესი, უკავშირდება შესრულების ვადას. შეად.: *Palandt/Grüneberg*, Bürgerliches Gesetzbuch, 73. Aufl., 2014, § 364, Rn. 1; *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 5.

⁵⁹ „Die rechtliche Einordnung der Vereinbarung kann nicht davon abhängen, ob sie vor oder bei der Erfüllung getroffen wurde“. *Fetzer*, Münchener Kommentar zum BGB, 6. Aufl., 2012, § 364, Rn. 2; იხ. ასევე: *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 17; *Palandt/Grüneberg*, Bürgerliches Gesetzbuch, 73. Aufl., 2014, § 364, Rn. 1; *GF-BGB/Bearbeiter*, § 364, Rn 4.

⁶⁰ *Gernhuber*, Die Erfüllung und ihre Surrogate sowie das Erlöschen der Schuldverhältnisse aus anderen Gründen, 2. Aufl., 1994, §10, 3.

⁶¹ იქვე, 4.

⁶² იქვე.

1.3 შესრულება მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალებებით

მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალებებთან მიმართებით, აღსანიშნავია, რომ გსკ-ის 364-ე პარაგრაფის მე-2 აბზაცი⁶³ ითვალისწინებს დათქმას, „თუ მოვალე კრედიტორის დაკმაყოფილების მიზნით“. შესაბამისად, ნორმის განმარტებიდან ნათელია, რომ მისი მოქმედება არ ვრცელდება იმ შემთხვევებზე, როდესაც მხარეთა ნება გულისხმობს მოთხოვნის გამყარებას უზრუნველყოფის საშუალებებით.⁶⁴

ამასთან, შესრულება შესაძლებელია განხორციელდეს მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალებითაც. თუმცა, განსხვავებით სხვა შესრულებისგან, ამ დროს, პირველადი ვალდებულების დარღვევა კრედიტორს ანიჭებს მისთვის გადაცემული უზრუნველყოფის საშუალებით მოთხოვნის დაკმაყოფილების უფლებას, ხოლო მხარეთა შორის შეთანხმებული ვალდებულება უცვლელი რჩება.⁶⁵

1.4 შესრულების დამატებითი საშუალება

სსკ-ისგან განსხვავებით, გსკ ითვალისწინებს დამატებით რეგულაციას 364-ე პარაგრაფის მე-2 აბზაცის სახით, რომლის მიხედვით, როდესაც მოვალე კისრულობს ახალ ვალდებულებას კრედიტორის წინაშე, საექვოობისას არ ივარაუდება, რომ იგი კისრულობს სხვა ვალდებულებას თავდაპირველი ვალდებულების ნაცვლად.⁶⁶

⁶³ „(2) *Übernimmt der Schuldner zum Zwecke der Befriedigung des Gläubigers diesem gegenüber eine neue Verbindlichkeit, so ist im Zweifel nicht anzunehmen, dass er die Verbindlichkeit an Erfüllung statt übernimmt*“. § 364 (2), Bürgerliches Gesetzbuch, Verkündungsstand: 26.08.2015, in Kraft ab: 17.08.2015 <<https://beck-online.beck.de/?WORDS=BGB+%c2%a7+364&BTSEARCH.X=42&SOURCE=suggest&ST=3-134-117-126-2-0-std-BGB+364>> [27.08.2015].

⁶⁴ *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 38; *Medicus/Lorenz*, Schuldrecht I, Allgemeiner Teil, 20. Aufl., 2012, Rn. 285.

⁶⁵ *Medicus/Lorenz*, Schuldrecht I, Allgemeiner Teil, 20. Aufl., 2012, Rn. 282.

⁶⁶ *GF-BGB/Bearbeiter*, § 364, Rn 7.

დოქტრინაში არსებული მოსაზრებით, გსკ-ის დასახელებული ნორმა იძლევა სხვა შესრულებისა და შესრულების დამატებითი საშუალების⁶⁷ გამოიყენის შესაძლებლობას.⁶⁸ კერძოდ, სხვა შესრულება უნდა გაიმიჯნოს შემთხვევისგან, როდესაც შესრულება არ ანაცვლებს შეთანხმებულს, არამედ წარმოადგენს კრედიტორის მოთხოვნის დაკმაყოფილების დამატებით საშუალებას,⁶⁹ რომელიც, შედეგობრივად, ვალდებულებითი ურთიერთობის შეწყვეტას არ იწვევს.⁷⁰ ეს უკანასკნელი სახეზეა, პრაქტიკული თვალსაზრისით, მნიშვნელოვან შემთხვევებში, როგორცაა, მაგალითად, ჩეკისა და თამასუქის გადაცემა.⁷¹ ამასთან, კრედიტორი უნდა ეცადოს უპირატესად მისთვის გადაცემული ნივთით დაიკმაყოფილოს საკუთარი მოთხოვნა;⁷² ხოლო იმ შემთხვევაში, როდესაც ეს შეუძლებელია (მაგალითისთვის, თუ კრედიტორი ვერ ახერხებს მისთვის გადაცემული ჩეკის განაღდებას), კრედიტორს შეუძლია დაუბრუნდეს თავდაპირველ ვალდებულებას.⁷³

⁶⁷ *die Leistung erfüllungshalber.*

⁶⁸ *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 12; Erman/Bearbeiter, BGB, 14. Aufl., §364, Rn. 10; Fetzer, Münchener Kommentar zum BGB, 6. Aufl., 2012, § 364, Rn. 7a.

⁶⁹ შეად.: *Muscheler, Bloch*, Erfüllung und Erfüllungssurrogate, JuS 2000, 729, 739-740.

⁷⁰ *Fetzer*, Münchener Kommentar zum BGB, 6. Aufl., 2012, § 364, Rn. 11; *Medicus/Lorenz*, Schuldrecht I, Allgemeiner Teil, 20. Aufl., 2012, Rn. 283; *Looschelders/Erm*, Die Erfüllung – dogmatische Grundlagen und aktuelle Probleme, JA 2014, 161, 164. საგულისხმოა, რომ ამ დროს კრედიტორი ატარებს მხოლოდ შესრულების საგნის გამოყენების რისკს, რაც განასხვავებს შესრულების დამატებით საშუალებას როგორც სხვა შესრულების, ასევე მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალებებით განხორციელებული შესრულებისგან. *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 22.

⁷¹ შეად.: *Medicus/Lorenz*, Schuldrecht I, Allgemeiner Teil, 20. Aufl., 2012, Rn. 285. დამატებით იხ.: GF-BGB/Bearbeiter, § 364, Rn 11.

⁷² *BeckOK BGB/Dennhardt*, § 364, Rn. 4.

⁷³ *Fetzer*, Münchener Kommentar zum BGB, 6. Aufl., 2012, § 364, Rn. 7a; *Medicus/Lorenz*, Schuldrecht I, Allgemeiner Teil, 20. Aufl., 2012, Rn. 286. იხ. ასევე: *Muscheler, Bloch*, Erfüllung und Erfüllungssurrogate, JuS 2000, 729, 739; *Larenz*, Lehrbuch des Schuldrechts I, 14. Aufl., 1987, §18 IV, 250.

გერმანულ დოქტრინაში არსებული მოსაზრებით, შესაძლებელია პარალელის გავლება შესრულების დამატებით საშუალებასა და დავალების ხელშეკრულებას შორის, რაც მხარეთა მოთხოვნის საფუძვლად (კრედიტორის მიერ გაწეული ხარჯების ანაზღაურების მოთხოვნის, ხოლო მოვალის მიერ კრედიტორისთვის გადაცემული ქონების უკან დაბრუნების მოთხოვნის თვალსაზრისით), ანალოგიის წესით, დავალების ხელშეკრულების ნორმების გამოყენების შესაძლებლობას ქმნის.⁷⁴

არსებული მოსაზრებით, სამართლებრივი მდგომარეობა, რომელიც მხარეებს შორის გარდამავალ ეტაპზე იარსებებს, მხარეთა შეთანხმების საგანია.⁷⁵ ამასთან, დოქტრინაში სადავოა ძირითადი ვალდებულების ბედი კრედიტორის მოთხოვნის სრულად დაკმაყოფილებამდე. ერთი მოსაზრებით, შესრულების დამატებითი საშუალების გამოყენება იწვევს ძირითადი ვალდებულების გადავადებას იმ დრომდე, სანამ იგი სრულად არ შესრულდება ან მხარეები არ შეთანხმდებიან კრედიტორის მოთხოვნის სხვა გზით დაკმაყოფილებაზე.⁷⁶ უფრო გავრცელებული მოსაზრების თანახმად კი, შესრულების დამატებითი საშუალების გამოყენება იწვევს სასამართლოსადმი მიმართვის უფლების გადავადებას.⁷⁷

ეს შეფასება მნიშვნელოვანია როგორც მატერიალურსამართლებრივი, ისე პროცესუალურსამართლებრივი თვალსაზრისით. კერძოდ, პირველი მიდგომის გაზიარება გამორიცხავს შესრულების ვადის გადაცილებიდან გამომდინარე კრედიტორის მოთხოვნის არსებობას. იმ პირობებში, როდესაც მეორე მიდგომით, სახეზე იქნება მხოლოდ კრედიტორის სარჩელის დასაშვებობის დროებითი შეზღუდვა.⁷⁸

⁷⁴ შეად.: *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 25.

⁷⁵ *Medicus/Lorenz*, Schuldrecht I, Allgemeiner Teil, 20. Aufl., 2012, Rn. 286.

⁷⁶ *Erman/Bearbeiter*, BGB, 14. Aufl., §364, Rn. 11; შეად.: BeckOK BGB/Dennhardt, § 364, Rn. 4.

⁷⁷ *Palandt/Grüneberg*, Bürgerliches Gesetzbuch, 73. Aufl., 2014, § 364, Rn. 8; *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 26.

⁷⁸ *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 27.

სადავოა ასევე, კრედიტორის უფლება-მოვალეობები შესრულების დამატებით საშუალებასთან მიმართებით. აზრთა სხვადასხვაობას იწვევს კრედიტორის უფლება, გამოიყენოს იგი საკუთარი ან მოვალის სახელით. ამასთან, შეჯერებული პოზიციით, კრედიტორს აკისრია სამოქალაქო ურთიერთობებისთვის დამახასიათებელი ჩვეული გულისხმიერებით მოქმედებისა და მისთვის გადაცემულ ნივთზე ზრუნვის ვალდებულება;⁷⁹ არსებულ მოთხოვნაზე მეტი შემოსავლის მიღების შემთხვევაში კი, იგი ვალდებულია სხვაობა მოვალეს დაუბრუნოს გსკ-ის 667-ე პარაგრაფის ანალოგიით.⁸⁰

კრედიტორი შესრულების დამატებით საშუალებად გადაცემულ მოძრავ ნივთზე საკუთრების უფლებას მოიპოვებს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ ეს გათვალისწინებულია მხარეთა შორის დამოუკიდებლად შეთანხმებული მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალებით. წინააღმდეგ შემთხვევაში, იგი ჩაითვლება ნივთის მფლობელად.⁸¹ აღსანიშნავია, რომ მოთხოვნის უზრუნველყოფის საშუალებების გამოყენებას, ავტორთა ნაწილი, აუცილებლად არ მიიჩნევს, რადგან მათი მოსაზრებით, კრედიტორის ინტერესები ისედაც საკმარისად დაცულია იმით, რომ საგნის ნაკლის შემთხვევაში, მას უფლება აქვს, დაუბრუნდეს პირვანდელ ვალდებულებას.⁸²

⁷⁹ შეად.: *Fetzer*, Münchener Kommentar zum BGB, 6. Aufl., 2012, § 364, Rn. 12. „Der Gläubiger ist verpflichtet, mit verkehrsbüblicher Sorgfalt aus der übergebenen Sache Befriedigung zu suchen und haftet ähnlich einem Geschäftsführer für Verschlechterung oder Untergang der Sache, wenn er seine Pflichten schuldhaft verletzt hat“. იბ.: *Muscheler, Bloch*, Erfüllung und Erfüllungssurrogate, JuS 2000, 729, 740.

⁸⁰ ეს მოსაზრება წარმოადგენს შესრულების დამატებითი საშუალებისა და დავალების ხელშეკრულების დაკავშირების გამოხატულებას. შეად.: *Medicus/Lorenz*, Schuldrecht I, Allgemeiner Teil, 20. Aufl., 2012, Rn. 287; *Erman/Bearbeiter*, BGB, 14. Aufl., §364, Rn. 12; *Looschelders/Erm*, Die Erfüllung – dogmatische Grundlagen und aktuelle Probleme, JA 2014, 161, 165.

⁸¹ იბ.: *Erman/Bearbeiter*, BGB, 14. Aufl., §364, Rn. 10.

⁸² იქვე, Rn. 12.

2. სხვა შესრულების სამართლებრივი შედეგი

კრედიტორის დაკმაყოფილება სხვა შესრულებით წარმოადგენს კერძოსამართლებრივი ავტონომიის ფარგლებში მხარეთა ნების თავისუფალი გამოვლენის შედეგს.⁸³ შესაბამისად, მოვალეს არ გააჩნია სხვა შესრულების მიღების მიზნით კრედიტორზე ზემოქმედების ბერკეტი, ხოლო კრედიტორის მიერ სხვა შესრულების მიღებაზე უარის თქმა ვერ იქნება განხილული კრედიტორის მიერ ვადის გადაცილებად.⁸⁴

სხვა შესრულების სამართლებრივი შედეგი, კერძოდ, ვალდებულებითი ურთიერთობის შეწყვეტა,⁸⁵ დეკლარირებულია, როგორც სსკ-ის 428-ე მუხლით, ისე – გსკ-ის 364-ე პარაგრაფის პირველი აბზაციით. ორივე შემთხვევაში, ნორმის გამოყენების აუცილებელ წინაპირობად განსაზღვრულია ვალდებულებით გათვალისწინებული შესრულების „ნაცვლად შესრულებად სხვა“⁸⁶ შესრულების მიღება“. ამასთან, საკანონმდებლო მოწესრიგების მიღმა დარჩენილი თავდაპირველი ვალდებულების ბედი სხვა შესრულების ნივთობრივი ან/და უფლებრივი ნაკლის შემთხვევაში. გსკ-ის 365-ე პარაგრაფიდან გამომდინარე, არსებობს მოსაზრება, რომ თავდაპირველი ვალდებულება უნდა შეწყდეს სხვა შესრულების ნაკლის მიუხედავად, რადგან ეს პარაგრაფი ითვალისწინებს კრედიტორის ინტერესების დაცვის სპეციალურ გარანტიას სხვა შესრულების ნაკლის დროს.⁸⁷

საპირისპირო მოსაზრებით, გსკ-ის 364-ე და 365-ე პარაგრაფების ანალიზი ცხადყოფს, რომ ვალდებულებითი ურთიერთობის შეწყვეტის საფუძველი მხოლოდ უნაკლო შესრულებაა – ვალდებულებითი ურთიერთობა ვერ შეწყდება ნაკლიანი შესრულებით.⁸⁸

⁸³ შეად.: *Harder*, Die Leistung an Erfüllungs Statt, 1976, 31.

⁸⁴ იქვე, 32.

⁸⁵ *GF-BGB/Bearbeiter*, § 364, Rn 2.

⁸⁶ *Aliud*.

⁸⁷ შეად.: *Harder*, Die Leistung an Erfüllungs Statt, 1976, 32-33, 138-139.

⁸⁸ *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 29; *Medicus/Lorenz*, Schuldrecht I, Allgemeiner Teil, 20. Aufl., 2012, Rn. 289.

2.1 რისკის განაწილება

სხვა შესრულების ნაკლის არსებობის შემთხვევაში, კრედიტორის დაცვის ღირსი ინტერესი უზრუნველყოფილია გსკ-ის 365-ე პარაგრაფით გათვალისწინებული გარანტიით.⁸⁹ ეს რეგულაცია კრედიტორს აკისრებს ნაკლიანი შესრულების მიღების რისკსაც, ანიჭებს რა მას გსკ-ის 365-ე პარაგრაფით გათვალისწინებული მოთხოვნის უფლებას.⁹⁰ განსხვავებით შესრულების დამატებითი საშუალების გამოყენებისგან, შესრულების რისკთან ერთად კრედიტორი, ამ დროს, ატარებს ახალი შესრულების ღირებულების შეფასების რისკსაც; ისევე, როგორც მასვე რჩება განსხვავება (მეტობა), რომელიც ახალ შესრულებასა და ძველ ვალდებულებას შორის არსებობს.⁹¹

ამდენად, სხვა შესრულების ბუნებრივ მახასიათებლად განიხილება კრედიტორისთვის შესრულების რისკის დაკისრება, მიუხედავად იმისა, რომ საქმე ეხება არა თავდაპირველად შეთანხმებულ, არამედ მის სანაცვლო შესრულებას. დოქტრინაში არსებული მოსაზრებით, სწორედ, კრედიტორისთვის სხვა შესრულების რისკის დაკისრება და მისი აღჭურვა კანონისმიერი გარანტიით (გსკ-ის 365-ე პარაგრაფი) ამართლებს თავდაპირველი ვალდებულებისა და მასთან დაკავშირებული აქცესორული უზრუნველყოფის საშუალებების ანულირებას.⁹²

2.2 სხვა შესრულების ნაკლი

გავრცელებული მიდგომით, სხვა შესრულების ნივთობრივი ან უფლებრივი ნაკლის პირობებში, შეზღუდულია გსკ-ის 364-ე პარაგრაფის პირველი აბზაცის გამოყენება. შესაბამისად, კრედიტორს უფლება აქვს, დაუბრუნდეს პირვანდელ მოთხოვნას.⁹³

⁸⁹ *Palandt/Grüneberg*, Bürgerliches Gesetzbuch, 73. Aufl., 2014, § 364, Rn. 4.

⁹⁰ *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 15.

⁹¹ *Medicus/Lorenz*, Schuldrecht I, Allgemeiner Teil, 20. Aufl., 2012, Rn. 288.

⁹² *Staudingers/Olzen*, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen, Buch 2, 2011, § 364, Rn. 14, 29. შეად.: *Fetzer*, Münchener Kommentar zum BGB, 6. Aufl., 2012, § 364, Rn. 5.

⁹³ იხ.: 86-ე სქოლიო.

კრედიტორის ეს უფლებამოსილება დოქტრინაში არაერთგვაროვანი შეფასების საგანია, რაც, თავის მხრივ, უკავშირდება სხვა შესრულების ნაკლის შემთხვევაში ვალდებულებითი ურთიერთობის შეწყვეტის საკითხის გადაწყვეტას.⁹⁴ შესაბამისად, სადავოა ასევე, ნაკლის გამო მოვალისთვის, როგორც გამყიდველისთვის პასუხისმგებლობის დაკისრებაც.⁹⁵

არსებობული მოსაზრებით, ნასყიდობის სამართლაში ნაკლის მქონე ნივთის მომწესრიგებელ ნორმებთან გადამისამართება იწვევს მხარეთა უფლებრივი მდგომარეობის გართულებას, აძლევს რა კრედიტორს ხელშეკრულებაზე უარის თქმის სამართლებრივ საფუძველს (გსკ-ის 437-ე პარაგრაფის მე-2 აზნაცის შესაბამისად). ამასთან, კრედიტორის ეკვივალენტური ინტერესი, რომელმაც თავდაპირველი შესრულების მოთხოვნა ჩაანაცვლა სანაცვლო შესრულების ნაკლიდან გამომდინარე მოთხოვნით, უნდა შეფასდეს თავად შესრულების საგნიდან გამომდინარე.⁹⁶

გსკ-ის 365-ე პარაგრაფის გამოყენება რთულდება სხვა შემთხვევებშიც; მაგალითისთვის, ჩუქების ხელშეკრულებიდან გამომდინარე ვალდებულების არსებობისას. აღსანიშნავია, რომ გსკ-ის 365-ე პარაგრაფი არ ითვალისწინებს გამონაკლის შემთხვევებს, ხოლო გსკ-ის 523-ე და 524-ე პარაგრაფები არეგულირებენ მჩუქებლის პასუხისმგებლობას გაჩუქებული ნივთის ნივთობრივი და უფლებრივი ნაკლისთვის.⁹⁷ შესაბამისად, იკვეთება კონკურენცია მოთხოვნის სამართლებრივ საფუძველებს შორის⁹⁸ და

⁹⁴ *Looschelders/Erm*, Die Erfüllung – dogmatische Grundlagen und aktuelle Probleme, JA 2014, 161, 164. საგულისხმოა, რომ არსებული მოსაზრებით, თავდაპირველი ვალდებულების არსებობის მტკიცების ტვირთი მოვალის მხარესაა. *Medicus/Lorenz*, Schuldrecht I, Allgemeiner Teil, 20. Aufl., 2012, Rn. 289; შეად.: *BeckOK BGB/Dennhardt*, § 364, Rn. 7.

⁹⁵ შეად.: *Looschelders/Erm*, Die Erfüllung – dogmatische Grundlagen und aktuelle Probleme, JA 2014, 161, 167.

⁹⁶ შეად.: *Medicus/Lorenz*, Schuldrecht I, Allgemeiner Teil, 20. Aufl., 2012, Rn. 289.

⁹⁷ *Roth*, Störungsfolgen bei Verträgen auf der Erfüllungsebene Dargestellt am Beispiel der Leistung an Erfüllungs Statt, Inaugural-Dissertation, 1989, 32.

⁹⁸ „მოთხოვნის სამართლებრივ საფუძველთა კონკურენცია სახეზეა, როდესაც ერთი და იგივე ან მსგავსი ფაქტობრივი გარემოებები რამდენიმე მოთხოვნის დამფუძნებელ ნორმათა შემადგენლობას, კერძოდ

გსკ-ის 365-ე პარაგრაფის გამოყენება ხელშეკრულების მხარეებს შეუძლიათ მხოლოდ მის „სპეციალურ“ ნორმად განმარტების შემთხვევაში.⁹⁹

დასკვნა

დოქტრინაში არსებულ აზრთა მრავალფეროვნების ფონზე, რთულია სხვა შესრულების – როგორც თავდაპირველი ვალდებულების შესრულებასთან დაკავშირებული სპეციალური შეთანხმების – „დამხმარე გარიგების“ სამართლებრივი ბუნების დასაბუთება.

ამ კუთხით, ნაკლებად გასაზიარებელია ასევე, გსკ-ის 365-ე პარაგრაფზე აპელირება. დასახელებული ნორმის ანალიზი წარმოაჩენს, რომ მსგავსი რეგულაციის არსებობა უფრო მეტი ბუნდოვანების შემცველია, ვიდრე კანონმდებლის ნების თანამიმდევრულობის მაჩვენებელი.

ამასთან, თუ გსკ-ის 365-ე პარაგრაფი წარმოადგენს დადასტურებას იმისა, რომ ვალდებულებული ურთიერთობა ვერ შეწყდება ნაკლიანი შესრულებით, ამით არა მხოლოდ დასტურდება სხვა შესრულების „დამხმარე გარიგებად“ განხილვის მართებულობა, არამედ გაუგებარი ხდება თავად ამგვარი რეგულაციის დამოუკიდებლად არსებობის დანიშნულება; რაც აზრის ლოგიკური განვითარებით, ცალსახად წარმოაჩენს სხვა შესრულების, როგორც ძირითად ხელშეკრულებაში ცვლილებისა და მისგან გამომდინარე შესრულების სამართლებრივი კონსტრუქციის პრიმატს.

სხვა შესრულება თემატურად კვეთს „შეცვლის უფლებას“, თუმცა განსხვავდება მისგან ვალდებულების შინაარსის შეთანხმებული ცვლილებით – ორი ურთიერთმფარავი ნების არსებობით.

აღწერილობითი ნაწილით გათვალისწინებულ წინაპირობებს, აკმაყოფილებენ”. *ჩაჩავა*, მოთხოვნებისა და მოთხოვნის საფუძვლების კონკურენცია კერძო სამართალში, 2010, 23.

⁹⁹ შეად.: *Roth*, Störungsfolgen bei Verträgen auf der Erfüllungsebene Dargestellt am Beispiel der Leistung an Erfüllung Statt, Inaugural-Dissertation, 1989, 33. დამატებით იხ.: *Larenz*, Lehrbuch des Schuldrechts I, 14. Aufl., 1987, §18 IV, 249.

საგულისხმოა, რომ შესრულების სხვა შესრულებად კვალიფიკაციისთვის აუცილებელ წინაპირობას უნდა წარმოადგენდეს მხარეთა შორის შეთანხმებული ცვლილება ხელშეკრულებაში და მის საფუძველზე განხორციელებული შესრულება. ამგვარად, სხვა შესრულება რჩება მხარეთა შორის არსებული ვალდებულებითსამართლებრივი ურთიერთობის ფარგლებში, რითაც იკვეთება არსებითი განსხვავება ამ ინსტიტუტსა და ნოვაციის სამართლებრივ ბუნებას შორის.